

Türkiye’de Tutuklu Yargılananların Serbest Bırakılması için Çağrı

17 Nisan 2020

Bu bildiri ile Türkiye cezaevlerindeki personel ve tutukluların hayatlarına yönelik bir güvenlik tedbiri olarak COVID-19 salgınının yarattığı tehlikelerin azaltılması ve hapisanelerde orantısız izolasyon uygulamalarına başvurulmaması adına tutuklu yargılanmanın sona erdirilmesi çağrısında bulunuyoruz. Güncel tutuklu yargılanma kararları geri çevrilmelidir. Hakimler gerekli görüldüğünde adli kontrol adına alternatif yollara başvurulmalıdır. Benzer bir şekilde, yeni tutuklananlar için tutuklu yargılama bir seçenek olmamalıdır.

Gelişmekte olan COVID-19 krizi hapisanelerde ve tutukevlerinde olası bir salgının önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını öncelikli kılıyor. Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) belirttiği üzere “hapisaneler ve tutukevlerinde hastalığın hızla yayılması riski, hastalıktan etkilenen kişi sayısını süratle artıracığından, salgının boyutunu büyütecektir.”¹ Bir başka deyişle “COVID-19 hastalığını kontrol altında tutmak için gösterilen çabalar, cezaevleri de bu uygulamalara dahil edilmediği sürece muhtemelen başarısız olacaktır.”² Salgın riskini azaltmak için uluslararası kuruluşların tavsiye ettiği uygulamalardan biri parmaklıklar ardındaki kişilerin ayırım gözetilmeden serbest bırakılmasıdır.³ COVID-19 ile mücadelede kullanılan sosyal mesafe ve karantina gibi uygulamalar tutukluların bulunduğu yerlerde neredeyse imkansızdır ya da başka olumsuz yan etkiler barındırır. Bu nedenle tutuklu bulunan kişi sayısını sınırlamak gerekmektedir.

Hükümet İnfaz Kanunu’nda değişiklik öngören Üçüncü Yargı Reformu Paketi hazırlıklarını zaten sürdürürken, geçen hafta Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi hızlandırılmış bir şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne sunuldu. Bu teklifin 15 Nisan 2020’de yasalaşarak yürürlüğe girmesi ile birlikte hükümlü bulunan kişi sayısının neredeyse üçte bir oranında azalmasının önü açılmıştır. Türkiye’de yaklaşık 294,000 kişi hapisanelerdeyken, 90,000 hükümlünün serbest bırakılması Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin “hükümetler ve ilgili makamlar, tutuklu-hükümlü bulunan kişi sayısını azaltmak için zaman kaybetmeden adım atmalı” çağrısına uygundur.⁴ İnsan hakları örgütleri tarafından yapılan açıklamalarda da altı çizildiği üzere⁵ bu yasa değişikliğinin ayırım gözetmeden daha geniş bir çerçevede uygulanmaması, risk altındaki özellikle de yaşlı, altta yatan başka hastalığı veya rahatsızlığı bulunan kişileri kapsamaması hayal kırıklığı yaratmıştır.

Bu yasa değişikliği sadece hükümlüleri kapsadığından, bir başka gruba, tutuklu yargılanmakta olan binlerce insana dikkat çekmek istiyoruz. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 13. Maddesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 109. Maddesi soruşturma aşamasında tutuklama yerine adli kontrole öncelik verilmesi gerektiğini açıkça belirtir. Benzer bir şekilde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının da açıklık getirdiği uluslararası insan hakları standartlarına göre, masumiyet karinesi ve özgürlük ve güvenlik hakkına dayanarak, tutuklu yargılanmaya son çare olarak başvurulmalıdır. İçinde bulunduğumuz durumda bu argüman acil olarak değerlendirilmelidir. Adalet Bakanlığı verilerine göre cezaevlerindeki kişilerin yaklaşık %43’ü

¹ Dünya Sağlık Örgütü Avrupa Bölge Ofisi, “*Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention – Interim guidance*,” 15 Mart 2020, http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0019/434026/Preparedness-prevention-and-control-of-COVID-19-in-prisons.pdf.

² *Ibid*.

³ Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onurkırıcı Muamelelerin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT), “*Statement of principles relating to the treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (COVID-19) pandemic*,” 20 Mart 2020, <https://rm.coe.int/16809cfa4b>.

⁴ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, “*Urgent action needed to prevent COVID-19 ‘ramping through places of detention’ – Bachelet*,” 25 Mart 2020, <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25745&LangID=E>.

⁵ İnsan Hakları Derneği (İHD), Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Özgürlük için Hukukçular Derneği (ÖHD), Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD), Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST), “*Covid-19 Salgını ve Hapisanelerde Acilen Alınması Gereken Önlemler*,” 30 Mart 2020, <https://www.ihd.org.tr/covid-19-salgini-ve-hapisanelerde-acilen-alinmasi-gereken-onlemler/>

tutuklu yargılanmaktadır.⁶ Bu veri dikkate alındığında tutuklu yargılananların sayısının azaltılması salgın riskini hafifletmeye önemli bir katkı sağlayabilir.

Tutukluların tahliyesi ancak bir hakim in bu yönde karar vermesiyle mümkün olacaktır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. Maddesi uyarınca hakimlerin tutukluları adli kontrol altında tutarak serbest bırakma yetkisi vardır. (Kadına ve çocuğa karşı şiddet suçundan tutuklu yargılanan şüpheliler/sanıkların tahliyesi söz konusu olduğunda 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümleri işletilmeli, şüphelilerin/sanıkların ve mağdurların aynı kapalı mekanda bulunması önlenmeli ve mağdurların korunması için gerekli tüm önlemler alınmalıdır.)

COVID-19 şartları göz önüne alındığında bu istisna kuralın yaşam hakkı da dahil olmak üzere ortaya çıkabilecek her türlü risk göz önüne alınarak değerlendirilmesi ve uygulanması, savcılıklar tarafından verilecek tutuklama sevk taleplerinin sona erdirilmesi ve Sulh Ceza Hakimlikleri tarafından verilecek tutuklama kararlarının sona erdirilmesi gerekmektedir. Buna karşın tutuklama kararlarının verilmeye devam ediyor olması birçok riski beraberinde getirmektedir. Tutukluluğa sevk ve tutukluluk kararlarında gerek Savcılık tarafından gerek Sulh Ceza Hakimlikleri tarafından tutuklamaya alternatif olarak düzenlenen adli kontrol hükümlerinin uygulanması içinden geçtiğimiz süreç itibariyle elzemdir ve hayati bir öneme sahiptir. Nitekim Adalet Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre içinde bulunduğumuz hafta itibariyle cezaevlerinde bulunan kişiler COVID-19 salgını nedeniyle yaşamlarını yitirmeye başlamışlardır.⁷ Bu durum cezaevlerinde salgının ortaya çıktığının belirtisidir ve maalesef tablonun giderek daha kötü bir hal alacağını göstermektedir.

Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) pandemiye karşı önlemler olarak duruşma erteleme de dahil bazı yetkileri mahkemelere devretmiştir. Tutuklu işleri bu erteleme kapsamında yer almasa dahi, duruşma tarihine kadar geçecek süre hala tutukluların yaşam haklarının karşı karşıya olduğu pandemi kaynaklı riskleri artırma tehlikesi taşımaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, tutuklu yargılamalarda duruşma günü beklenmeksizin tutuk inceleme yapılması ve tutuklama yerine alternatif uygulamaların yürürlüğe sokulması büyük önem taşımaktadır.

Adil yargılanma hakkı ve ayrımcılık yasağı ilkesi uyarınca, Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT) çağrılarında belirtildiği gibi, hakimlerin ellerinden geldiğince "özgürlükten mahrumiyete alternatifler bulmaları... Yetkili makamların tutuklu yargılama alternatiflerini değerlendirmeleri..."⁸ çağrısında bulunuyoruz. Biz, aşağıda imzası olanlar, Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun yerel mahkemelere uluslararası hukuka uygun bir biçimde, prensip olarak tutuklu yargılamadan kaçınılması yönünde yol göstermesi çağrısında bulunuyoruz. Bu, risklerin ve yaşam hakkı ihlallerinin önüne geçilmesi gereken pandemi koşullarında daha da önemli hale gelmiş genel bir prensiptir.

- Albanian Helsinki Committee (Arnavutluk)
- Amnesty International Netherlands (Hollanda)
- Bulgarian Helsinki Committee (Bulgaristan)
- Center for Civil Liberties (Ukrayna)

⁶ Antalya Barosu, "COVID 19 Salgınına Karşı Hapishane ve Diğer Tutma Yerlerinde İnsan Haklarının Korunması için Sağlık Hakkı Raporu," s. 9, 1 Nisan 2020, <http://www.antalyabarosu.org.tr/Detay.aspx?ID=124794>.

⁷ Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği, "Adalet Bakanı Abdulhamit Gül Başkanlığında Gerçekleştirilen Koordinasyon Toplantısında Koronavirüs Tedbirleri Değerlendirildi," 13 Nisan 2020, <http://www.basin.adalet.gov.tr/Etkinlik/adalet-bakani-abdulhamit-gul-baskanliginda-gerceklestirilen-koordinasyon-toplantisinda-koronavirus-tedbirleri-degerlendirildi>.

⁸ Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (CPT), "Statement of principles relating to the treatment of persons deprived of their liberty in the context of the coronavirus disease (COVID-19) pandemic," 20 Mart 2020, <https://rm.coe.int/16809cfa4b>.

- Center for the Development of Democracy and Human Rights (Rusya)
- Centre on Drug Policy Evaluation
- Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
- Civil Rights Defenders
- Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
- Fair Trials
- Hakikat Adalet Hafıza Merkezi
- Helsinki Citizens' Assembly - Vanadzor (Ermenistan)
- Helsinki Foundation for Human Rights (Polonya)
- Human rights Center "Viasna" (Belarus)
- Human Rights Center ZMINA (Ukrayna)
- Human Rights Monitoring Institute (Litvanya)
- Instituto RIA (Meksika)
- International Drug Policy Consortium
- Kazakhstan International Bureau for Human Rights and the Rule of Law
- Legal Policy Research Centre (Kazakistan)
- Medya ve Hukuk Araştırmaları Derneği
- Netherlands Helsinki Committee (Hollanda)
- Promo-LEX Association (Moldova)
- Public Association Dignity (Kazakistan)
- Public Verdict Foundation (Rusya)
- Punto24 Bağımsız Gazetecilik Derneği (P24)
- Research Institute on Turkey
- Sivil Alan Araştırmaları Derneği
- Swedish OSCE Network (İsveç)
- The Barys Zvozkau Belarusian Human Rights House (Belarus)
- The Human Rights Movemet: Bir Duino (Kırgızistan)
- Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı
- Türkiye-Almanya Kültür Forumu
- World Organisation against Torture - OMCT
- Yaşam Bellek Özgürlük Derneği
- Youth RISE
- Yurttaşlık Derneği